

GODZSÁK Attila

A „Magyar a Magyarért” mozgalom Zemplénben, 1938–1939

1938-ra egyre reálisabbnak tűnt a trianoni békediktátum valamilyen mértékű revíziója, Imrédy Béla miniszterelnök azonban tisztában volt azzal, hogy Magyarország szociálisan jóval elmaradottabb Csehszlovákiánál.¹ Ezért egyrészt magának a helyzetnek az orvoslása miatt, másrészt egy esetleges felvidéki – az országhoz való csatlakozásról tartandó – népszavazás miatti kedvezőbb országkép kialakításához nagy változásokat szeretett volna elérni a szociális ellátások terén. Ez a politikai légkör mindkét ország szociálpolitikájára kedvező hatással volt, ugyanis Csehszlovákia mind a propaganda, mind pedig a valós szociálpolitika terén versenybe szállt.² A revízió után az agrár- és szociális szempontból fejlettebb visszatérő és az elmaradottabb részek között, a már említett különbség miatt, újabb gazdasági nehézségek keletkeztek.³

A „Magyar a Magyarért” mozgalom

A Felvidéken várható szociális problémákkal szembesülve 1938. október 6-ára értekezletet hívtak össze a miniszterelnökségen, ahol nagyszabású társadalmpolitikai akció terveiről született döntés. Ez lett a Magyar a Magyarért mozgalom. A névadás ötletgazdája egyesek szerint Kovrig Béla, a miniszterelnökség Társadalmpolitikai Osztályának vezetője volt, más forrás szerint Imrédy Béláné találta ki.⁴ Az akció élére a miniszterelnök a feleségét állította, követve a 19. századi hagyományt, amely alapján jellemzően ismert és elismert emberek feleségei álltak a különböző segélyezési akciók és szociális mozgalmak élén.⁵

„A magyar szeretet melegétől éledt és a magyar testvériség mindent felolvasztó erejéből támadt Mozgalom, mint legendás lobogású roppant erdőtüz, úgyszólván órák- napok alatt futott végig a Csonkaországon és melegénél minden magyar eggyé lett a visszatérő testvéreken való segítés lelkes és áldozatos ügyekézetében.” – írták a mozgalom beszámolójában annak indulásáról.⁶

A Magyar a Magyarért mozgalom vezetésében szerepet játszott Bronts Gézáné, a Magyar Vöröskereszt Egyesület szociálpolitikai tanácsadója és Kádár Levente, a Belügyminisztérium osztályfőnöke is.⁷ Fővédnöke Horthy Miklósné, a kormányzó felesége lett. Zemplén vármegyében – az országos tendenciához hasonlóan – a főispán felesége, dr. Fáy Istvánné volt a munkabizottság elnöke.

A mozgalom szervezéséről Antal István tárca nélküli miniszter az 1938. október 8-ai minisztertanácson tartott tájékoztatót. Előterjesztése szerint a mozgalomnak kettős célja lenne, egyrészt gyakorlati, másrészt pedig propagandisztikus, hogy *„a Felvidék népe előtt kifejezze a magyar baza társadalmának népszerűtetését és szociális érzületét.”*⁸ Igyekeztek felébreszteni a külföldi magyarság rokonszenvét, ezért az emigráció körében is megszervezték a gyűjtést. A teljes összeg 3,24%-a érkezett külföldről, ennek 82%-a az USA-ból.⁹ Érdekeség, hogy az ankarai

magyarság körében már az első félórában 2500 pengő gyűlt össze!¹⁰ De Franciaországban is többen adakoztak a mozgalom céljaira, 1938 végéig 500 pengőt küldtek haza.¹¹ A *Harangszó* című református lap szerint 1939 áprilisáig 6291 frankot gyűjtöttek össze a franciaországi magyarok.¹²

A pénzgyűjtés hivatalosan november 2-án kezdődött meg Budapesten,¹³ majd ennek mintájára indult el vidéken is. Mindez azonban a valóságban hamarabb megtörtént, az MTI adatai szerint már október 14-én,¹⁴ a *Nyírvidék* című Szabolcs vármegyei lap október 18-ai száma erre vonatkozó felhívást is közzétett.¹⁵ A pénz mellett fontos szerepe volt – a lakosság szegénységét is figyelembe véve – az élelmiszer- és terménygyűjtésnek.¹⁶ A nehézkes szállítás és az élelmiszerek romlandósága, illetve a nagy helyet foglaló, de csekély értékű adományok miatt a természetbeni adományok esetében azok pénzértékét küldték el.¹⁷ Emellett ruhane-műt is gyűjtöttek, de csak a városokban, ugyanis „*A községekben ruhane-műt nem gyűjtünk, mert a várható eredmény nem áll arányban a kezelés nehézségeivel.*” Így is mintegy húsz vagonnyi ruha gyűlt össze.¹⁸

Meg kell említeni, hogy a magyarországgal párhuzamosan a Felvidék visszacsatolni tervezett részein is megindult a gyűjtés, illegálisan.¹⁹ Ebbe a kezdetektől bekapcsolódtak az önkormányzatokon kívül különféle szervezetek is.²⁰ Gondot okozott a visszatérő részekben, hogy a pengő és korona átváltási árfolyama éppen igen kedvezőtlen volt a koronára nézve, ami magával vonta a termékek és szolgáltatások árának növekedését.²¹

„*Első feladat az élelmiszerral való ellátás ott, ahol az szükséges, azután, ha kell, cipő, ruhane-mű, a gyermekek részére magyar iskolai könyvek kiosztása, egészségügyi intézmények támogatása és továbbfejlesztése, egyetértésben a Zöldkereszttel és a Stefánia Szövetséggel és minden helyszínen adódó szociális kérdés megoldásának elősegítése.*”²² Rádiószózatában így határozta meg Imrédy Béláné a gyűjtés célját és a felhasználás irányait. 4500 személyt jelöltek ki a gyűjtésre.²³ A kezdetektől számítottak a cserkészek és az egyházak kiemelkedő segítségére.²⁴ Hamar világos-sá vált azonban, hogy rosszul számították ki az ellátásra szoruló személyeket. Komáromban például a lakosság 8%-án szándékoztak segíteni, de kiderült, hogy legkevesebb 15%-nál van erre szükség.²⁵ Jelentősen alábecsülték a munkanélküliek számát is.²⁶ A városok közellátását ideiglenesen a hatóságoknak kellett átvállalniuk. Többek között a Honvédség osztotta szét először a természetbeni adományokat és mozgókonyhát is létesített.²⁷

A Magyar a Magyarért mozgalom kirendelt szociális megbízottainak működése haszno-nak bizonyult ugyan, ám miután megszűnt a katonai közigazgatás, a Felvidéken a hagyomá-nyos magyar közigazgatás keretei közé a rendszert nemigen lehetett beilleszteni. Fölmerült a szervezet megszüntetésének gondolata. Keresztes-Fischer belügyminiszter azonban integ-rálásukra tett kísérletet, 1939. január 8-i körrendeletével a korábbi szociális tanácsadókat az egyes járások és városok „hatósági szociális előadóinak” nevezte ki, és megtartotta a budapesti Központi Irodát is.²⁸ Az MTI így számolt be erről 1939. február 12-én: „*Mint ismeretes, a „Magyar a magyarért” akció a belügyminiszter intézkedése alapján a Belügyminisztérium szo-cióális szervezetévé alakult át. Az egyes törvényhatóságoknál közvetlenül a törvényhatóságok első tisztviselője mellé beosztva szociális előadók működnek.*”²⁹ Ahogy a mozgalom beszámolója írta: „*Ugyanekkor a m. kir. belügyminiszter úr kijelentette, hogy a «Magyar a Magyarért» mozgalom, mint segélyezési akció megszűnik, – a mozgalom szoc. szervezete pedig a belügyminisztériummal kapcsolatban folytatja megkezdett munkáját a visszacsatolt területeken.*”³⁰

1939 nyarára a mozgalom befejezte a működését, a megmaradt pénzüsszegét (599.936 pengő) átadta a Belügyminisztériumnak.³¹

Gyűjtés Zemplénben

Zemplén vármegyét a Mozgalom kettős értelemben érintette. Egyrészt folyt a gyűjtés a visszatérők javára, másrészt a vármegye trianoni határon kívül rekedt részén zajlott a segélyező pénzüsszegek felhasználása, a munkák megvalósulása. Így egyaránt nyomon követhető a szükséges anyagi erők előteremtése és azok felhasználása is.

A legnagyobb megyei újság, a *Zemplén* többször beszámolt a gyűjtés állásáról. Az adományokat a Nemzeti Hitelintézet sátoraljaújhelyi fiókjánál lévő mozgalmi folyószámlára lehetett befizetni.³² A lap október 30-án szöveget intézett az olvasókhoz. *„Szívünk sugallatára hallgatva, a nemzeti irányú szervezett nőmozgalommal együtt, kérő szóval fordulunk tehát a magyar nemzet minden tagjához, szegényhez-gazdaghoz egyaránt: adományokkal segítsenek a Felvidék ínségén. Minden fillérre szükségünk van, mert a bajok rendkívüliek s a tennivalók nem tűnnek késedelmet. Aki magyar az, jöjjön a magyarért, magyar szív induljon meg a magyar szívért.”* Közzétették a vármegye főispánjának felhívását is, aki szintén adakozásra buzdított: *„Hiszem, sőt teljes bizonyossággal remélem, hogy Zemplénvármegye közönsége és pedig úgy apraja, mint nagyja a nemes akciót a tehetségéhez képest teljes mértékben fogja támogatni és pedig azzal a lelkesedéssel és őszinte szívből jövő áldozatkészséggel, amelyet e magasztos történelmi pillanat megköveteli elsősorban is attól a vármegyétől, amely a felvidéki terület visszacsatolása által egy szebb és az eddiginél reméljük boldogabb jövőnek néz elébe.”* A főispán felhívta a figyelmet, hogy a nagyobb összegeket a hitelintézetbe küldjék, a kisebbekhez pedig hivatalos gyűjtőívek fognak érkezni. Megemlítette, hogy a megyék között egyfajta vetélkedés is kívánatos, hogy minél nagyobb összegek folyhassanak be. *„Biztosan remélem és tudom, hogy abban a nemes versenyben, amely az egyes törvényhatóságok lakossága részéről az áldozatkészség terén már eddig is mutatkozik, Zemplénvármegye lakossága ősi tradícióihoz híven, igazi magyar lélekkel méltán fogja részét kívenni.”*³³

A főispán az akció sikere érdekében összehívta a vármegye összes nőegyesületét a vármegyházára, megbeszélni a teendőket. A gyűlésen kétszázan vettek részt, s megalapítottak egy munkabizottságot, amelynek elnök asszonya Fáy Istvánné, a főispán felesége lett, tagjai pedig a főispán, az alispán, a polgármester és a vidéki főszolgabírók (akadályoztatásuk esetén kiküldötteik), továbbá Bencze András népművelési államtitkár és Petrasovszky Pál vármegyei irodasegédtsízt. Az ő feladatuk volt a tényleges gyűjtést végzők számára a közigazgatási háttérrel biztosítani. Ezen kívül a törvényhatósági munkaközösséget is megalapították. Ennek szintén Fáy Istvánné lett az elnöke, a tagok pedig: Sátoraljaújhelyből Bernáth Béláné és Meczner Tiborné MANSZ³⁴ alelnökök, Boross Ilona, a MANSZ Leánykör elnöke, özv. Fejes Ernőné a Szociális Missziótársulat általános elnöke, dr. Ember Jenőné a Szociális Missziótársulat leányosztályának elnöke, továbbá Paphalmy Ivánné a Református Nőegylet, Póányi Lajosné a Református Leányegylet, Pataky Ferencné a Görögkatolikus Nőegylet, özv. Kiss Sándorné az Ágostoni Evangélikus Nőegylet, vitéz Vitányi Dezsőné az asszony- és Sebestyén Mária leánykongregáció, dr. Kelemen Miksáné az Izraelita Nőegylet és Bettelheim Sándorné az Izraelita Népkönyha Egyesület elnöknői. Sárospatakról bekerültek: vitéz Füzesséry Sándorné a MANSZ, báró Reichlin Farkasné a Stefánia Szövetség, Harsányi Gyuláné a Református Nőegylet, Várszély Béláné a Szociális Missziótársulat és Schreiber Sándorné az Izraelita Nőegylet elnöknői; Szerencsről Göllner Sarolta a MANSZ, dr. Czindery Jenőné a Szociális Missziótársulat, Szegedy Etelka a Református Leányegyesület és Pollák Emánuelné az Izraelita Nőegylet elnöknői; Tokajból Fehér Andorné a MANSZ és Nemes Andorné az Általános Keresztény Nőegylet elnöknői; Ricséről gróf Majláth Józsefné a MANSZ díszelnöke, Radácsy Györgyné a bodroghközi MANSZ elnöke, Sere Dezsőné a cigándi MANSZ

elnöke és gróf Majláth Marlie a bodrogi MANSZ Leánykör elnöke.³⁵

A házról házra haladó gyűjtés november 3-án vette kezdetét és 10-ére tervezték elvégezni a feladatot úgy, hogy az aktivisták a vármegye minden házáat felkeresik. A közreműködők nevükkel ellátott íveket és igazolványokat kaptak.³⁶

A gyűjtés megindulásakor a Nemzeti Hitelintézet rt. újhelyi fiókja 500 pengőt ajánlott fel, az alsó-zempléni református tanítók a népművelési tiszteletdíjaikat, a ricsei MANSZ pedig teljes vagyonát.³⁷ A legelső adományok egyenesen a bankfiókba kerültek, így báró Waldbott Kelemen Tolcsváról 1000 pengőt ajánlott fel, dr. Fáy István főispán 200 pengőt, Bornemissza Miklós alispán 150 pengőt, Munk György 500 pengőt a zempléni és 500 pengőt a borsodi gyűjtésekre, Dr. Azary Prihoda László orvos és Lehoczky Sándor a nejevel, vitéz Lehoczky Lajos és vitéz Sáfrány Géza magyar királyi gazdafelügyelő 100-100 pengőt. A Belvárosi Takarékpénztár és a Magyar Általános Hitelbank 500-500 pengőt, dr. Weisz Bertalan 50, Károlyi István gróf 400, Kossuth Lajos pedig 200 pengőt. Zemann Zoltán tályai evangélikus lelkész 10 hektoliter bort ajánlott föl az akció számára.³⁸

Legközelebb november 6-án számolt be a gyűjtés eredményeiről a *Zemplén*. Ebből kiderült, hogy Sátoraljaújhely várost 43 körzetre osztották fel, amelyet 120 helyi asszony tervezett végigjárni. Az újság nem először utalt arra, hogy szükség esetén nem csupán az adakozók dicsőségnévsorát, hanem azok neveit is közzéteszi, akiknek anyagi helyzete megengedte volna, s mégsem adakoztak. A lap közölte a tudnivalókat a gyűjtést végzők számára, amelyből kiderült, hogy az adományokat számmal és betűvel egyaránt fel kell vezetni a gyűjtőlapra, méghozzá tintával, az összegeket be kell fizetni a gyűjtőszámlára, a betelt íveket le kell zárni és a rajta található összegeket külön csekken befizetni. Még akkor is, ha aznap másik íven folytatták a gyűjtést. Az íveket Petrasovszky Pálnál kellett leadniuk a hozzájuk tartozó csekszelvényekkel együtt. November 11-én délig minden ívet le kellett adniuk, a gyűjtést pedig lezárni.³⁹

November 27-én a *Zemplén* hosszú névsort tett közzé azokról, akik nem a gyűjtőknek, hanem közvetlenül a hitelintézetnél fizették be adományaikat. Voltak köztük magánszemélyek, üzletek, intézmények. Ki-ki lehetőségei szerint adakozott, volt, aki 3 pengőt, de volt, aki egymaga 4-500 pengőt adott.⁴⁰ Hasonlóan más megyékhez, az akció javára műsoros táncestet rendeztek, mégpedig esetünkben a sátoraljaújhelyi római katolikus legényegylet.⁴¹ Sajnos a bevétel mértékéről nincsenek adatok.

A sárospataki teológiai főiskola tanári testülete közösen juttatta el adományát a pataki hatósághoz és a diákok közt is gyűjtést folytattak.⁴² Janka Károly református esperes jelentést kért az alá tartozó egyházközségektől a gyűjtések állapotáról. 1938. december 16-ig tíz egyházközség adta le jelentését, ezért az esperes felszólította az Alsó-zempléni egyházközségeket, hogy december 23-áig tegyék meg ezt.⁴³

Az Ontario állambeli Oshawából érkezett levél a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* szerkesztőségéhez Szikszay Imrétől, aki jelezte, hogy a jórészt Szabolcsból és Zemplénből elszármazott magyarok 88 dollárt és 25 centet gyűjtöttek, amikor meghallották a gyűjtés beindulását és a mozgalom zászlóbontását. Az adakozókról névsort is közöltek.⁴⁴

A zempléni gyűjtés végeredménye 103.886 pengő és 44 fillér készpénz volt, ezen felül a törvényhatóságokban gyűjtött természetbeni adományok pengőértékben 13 pengőt és 30 fillért tettek ki.⁴⁵

Az adományok felhasználása és az akció működése

Már a komáromi tárgyalások alatt – 1938. október 11-én –, amikor Sátoraljaujhely-gyártelep és Ipolyság átadásra került Magyarország részére, a bevonuló magyar honvédalakulatok parancsnoksága mellett ott voltak a Magyar a Magyarért mozgalom szociális tanácsadónői, megbízottai is. Munkaterük az első napokban azonban csekély volt, lényegében propagandisztikus feladatok végrehajtásában, hazafias ünnepségek megszervezésében, a bevonuló csapatokat üdvözlők között ajándékkártyák, kormányzói arcképek és cukorka osztogatásában merült ki.⁴⁶

Az első bécsi döntés után beindult a munka a teljes visszatért zempléni területen.⁴⁷ A mozgalom hivatalos beszámolójában sajnos keverik a terebesi, bodroglői, királyhelmei és sátoraljaujhelyi járásneveket. Napjainkban Szlovákia terebesi járásban található Királyhelme város, de a Bodroglői tájegység területén fekszik. 1920 előtt Töketerebes a gálszécsi járás része volt, 1929-től lett járási székhely. Két zempléni szociális megbízottat és 38 visszatérő járást – amelyből kettő zempléni – említ egy helyütt a beszámoló, a terebesit és a bodroglőit. De az ínségmunkáknál már bodroglői és sátoraljaujhelyi járásokról beszélnek. Sajnos nem tudunk fogalomtisztázást végezni a pontos járás határokról a beszámoló által használt módokat illetően, ezért mindig az abban szereplő járásneveket használjuk.

Bodrogszerdahelyen a mozgalom egész télen gondoskodott a község szegény lakóiról, ingyen blokkok szétosztásával és munkaalkalmak létesítésével,⁴⁸ Nagytoronyán pedig 1938 decemberében „Magyar karácsony estét” szervezett.⁴⁹ Amint 1939. január elsején a *Zemplén* első lapszáma írta, Ujhelyben és Királyhelmeceken napok óta nyitva vannak a mozgalom irodái, amelyekben a szociális testvérek gondoskodnak a betérők gondjairól és a menekültek elhelyezéséről. Kiderül a cikkből, hogy nem csak a magyarok, hanem a szlovákok is ugyanúgy számíthatnak a segítségükre. Sátoraljaujhelyen az Andrássy utca⁵⁰ 12. szám alatt, a régi csendőrlaktanya udvarán levő épületben lehetett felkeresni őket. Ungváry Erzsébet szociális testvér volt a fő intéző.⁵¹

A Dunamelléki Református Egyházkerületből két diakonissza testvér tevékenykedett a mozgalom szolgálatában, akiket a kormányzó a Vöröskereszt érdemérmével ki is tüntetett szolgálataik elismeréséül. Egyikük Ungváry Erzsébet, neki az illetékes egyházmegyei gyűlés jegyzőkönyvi köszönetet szavazott meg, továbbá a mozgalom kifejezte azt a kívánságát, hogy véglegesen megerősítse a munkakörében.⁵² Ungváry a töketerebes járás szociális megbízottja volt a 38 visszatérő felvidéki járás közül.⁵³ Aktív asszonyként tagja a bodrogszadányi Leányegyletnek, titkára a Református Női Tábornak és Nőszövetségi titkárként is működött.⁵⁴ A sárospataki református főiskola tanácstermében 1939. június 1-től 8-ig a visszacsatolt felvidéki községek szötteseiből kiállítás és vásárt rendezett. Az eladott tárgyak árát a szürnyegi és nagybári református templomok renoválási költségeinek fedezetére fordították.⁵⁵

A királyhelmei járás szociális megbízottja dr. Kocsis Margit egyetemi gyakornok volt, továbbá ide rendelték ki dr. Tomori Viola szociális gondozót.⁵⁶ Tomori 1941-ben tanulmányban foglalta össze a tapasztalatait a cseh és a magyar szociálpolitika különbségei között a mozgalomban végzett munkáján keresztül.⁵⁷

Királyhelmeceken hetenként, 2 kg 70 dkg szalonnát, 30 deka zsírt, 25 deka cukrot és 30 deka sót osztottak ki. Ezen kívül rengeteg cukorkát, csokoládét és ajándék szeretetsomagot.⁵⁸ 180 ínségel látott el élelemmel a királyhelmei népkonyha 1939 márciusában.⁵⁹

A mozgalom által közvetlenül segélyezettek megoszlása 1939. május 15-én a következő volt: a bodroglői járás lakosai közül a segélyezettek lélekszáma 2824 fő, a lakosság 11,3%

segélyezett. A sátoraljaújhelyi járásból pedig 3492 fő, azaz a lakosság 15%-a. A vármegyében így összesen 6.316 fő részesült segélyben, a lakosság 13,4%-a.⁶⁰

A mozgalom Királyhelmecezen új egészségházat is épített 16.000 pengőből.⁶¹ A zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálatokhoz bekapcsolt kis községekben pedig „C” mintájú egészségházakat hoztak létre.⁶² Ezek olyan helyen épültek, ahol a zöldkeresztes szolgálat számára megfelelő helyiséget bérelni nem lehetett.⁶³

Ladmócon 10-15 család befogadására alkalmas munkásházat épített a mozgalom. Erre azért volt szükség, mert az *Est című* lap tudósítása szerint a cseh uralom alatt „számos család földbevájt barlangokban volt kénytelen meghúzódni”.⁶⁴

Összesen 46 óvoda épült vagy egészült ki napközi otthonnal a visszatérő területeken, ebből Zemplénben Nagygyéres és Királyhelmece községekben építettek új óvodát.⁶⁵

Az ún. ínségmunkák a következőképpen alakultak. A bodrogi járásban útjavítás, árkolás, sáncolás, gátépítés, kőfejtés és vízvezetési munkálatok folytak, a fentiek mellett átlagosan 1,80 pengős napszámberért. Az 1939. május 15-ig felhasznált pénzösszeg értéke 16.006 pengő és 3 fillér volt. A sátoraljaújhelyi járásban útépítés, útjavítás, árkolás, talaj egyengetés és községi épületek javításai voltak az ínségmunkák, átlagosan 2 pengős napszámberért. Az 1939. május 15-ig felhasznált pénzösszeg értéke itt 25.000 pengő volt.⁶⁶

A fentiekből látható, hogy az ínségmunkák keretében maradandó értéket csak ritkán teremtő munkákat végeztek a rászorulókkal. Jobb esetben homok-, sóder vagy kőbányászatot, útépítést-kövezést, patakmeder-rendezést, rosszabb esetben utcakarítást, esetleg fekálihordást, dögtérrendezést. Kivételszámba mentek a rozsnói és az ógyallai járások és a visszacsatolt sátoraljaújhelyi rész, ahol a szociális előadók kitartó szorgalmazására az ínségmunkásokat elsősorban óvoda- és egészségház-építési munkálatokon foglalkoztatták. Zemplén vármegye alispánja kilátásba helyezte, hogy kizárják a földjuttatásból azokat, akik a fölajánlott ínségmunkát nem vállalják el.⁶⁷ A *Zemplén* 1939 márciusában beszámolt arról, hogy újabb 40.000 pengőt irányoztak elő a Bodrog töltésének emelésére és útkarbantartásra.⁶⁸

Az anyaország állami tejakciójának mintájára a mozgalom a hatósági tejjelátást a visszacsatolt területeken is megindította, a vármegyei tisztii főorvosok irányítása és szociális megbízottainak vezetése mellett. A tejakció költségeire összesen 209.088 pengőt folyósítottak. A tejjelátást a belügyi kormányzat a következőképpen szabályozta: *„A január 1-vel egyelőre a községekben meginduló tejakció során terhes és szoptató nők és azok a 12 éven aluli gyermekek részeseíthetők ingyen tejben, akikenél a család évi összjövedelme a 400 pengőn alul maradt. A ráutalt terhes nők a terhesség 4. hónapjától a szülésig 180 napon át, a szoptató nők pedig a szüléstől számítva ugyancsak 180 napon át, a csecsemők 7 hónapos koruktól első évük betöltéséig ugyancsak 180 napon keresztül, az egy-két éves kisdedek egész éven át három éves korukig bezárólag napi fél liter színtejet kapnak. A rászoruló 3-5 éves gyermekek egy éven át, a 6-12 évesek négy hónapon át napi negyed liter színtejet kaptak.”* A segélyezett tejjelátást kaptak, amelyet az állandó ellenőrzés alatt álló tejtermelő vagy tejcarnok váltott be. Az iskolás gyermekek négy hónapon át kaptak tejet és azt a helyszínen kellett elfogyasztaniuk. Az óvodáskorúak az adagot az óvodában, vagy ennek hiányában egy külön helyiségben fogyasztották el, ahová reggelire vagy tízórára naponként összegyűltek. A megbízottak a tejakciót a vármegyei tisztii főorvos irányítása mellett a jegyzők és tanítók bevonásával szervezték meg.⁶⁹

A mozgalom tejakciójából a bodrogi járásban 24, a sátoraljaújhelyiben pedig 202 terhes és szoptató anya részesült. A gyerekeket tekintve 6 hónapos kortól 3 éves korú gyermekekig a bodrogi járásban 65 fő, a sátoraljaújhelyiben 309 fő, 3-6 éves korú gyermekek a bodrogi járásban 124 fő, a sátoraljaújhelyiben 498 fő, 6-12 éves korú gyermekek a bodrogi járásban 226, a sátoraljaújhelyiben 878 fő. Az 1939. május 15-ig erre a célra

felhasznált pénzüsszeg a bodrogközi járásban 671,77 pengő, a sátoraljaújhelyiben 8212,30 pengő volt.⁷⁰

A fentiekből látható, hogy Csonka-Zemplénben a gyűjtési akció sikeresen alakult és hozzájárult a visszatérő területek reintegrálásához. A közhangulat azonban lassan megváltozott. Az 1939-ben kiegészült vármegyéknek – mint Zemplén – a trianoni határon innen elterülő járásai és városai egyre gyakrabban hangoztatták, hogy a visszacsatolt területeken bevezetett módszerekre – és persze a pénzre – nekik is szükségük lenne, hiszen a szociális helyzet náluk sem kedvező, néhány esetben még rosszabb is.⁷¹ Az akció befejezésekor a Csonka-Zemplénben gyűjtött összegek a központi kasszába kerültek, ahonnan már szükség szerinti mértékben osztották el a visszatérő területek között.

Jegyzetek

- 1 Hámori Péter: Kísérlet a visszacsatolt felvidéki területek társadalmi és szociális integrálására. A Magyar a Magyarért Mozgalom története 1938–1940 = Századok, 134. évf. 2001. 3. szám, 569. o.
- 2 Uo. 573. o.
- 3 Sallai Gergely: „A határ megindul”. A csehszlovákiai magyar kisebbség és Magyarország kapcsolatai az 1938–1939. évi államhatár-változások tükrében. Pesti Kalligram, Budapest, 2009. 218. o. A bécsi döntés előtti felvidékre irányuló magyarországi támogatásokról lásd: Angyal Béla: A csehszlovákiai magyarság anyaországi támogatása a két világháború. = Regio, 11. évf. 2000. 3. szám, 133–179. o. A Magyar a Magyarért mozgalom „szomszédos” működéséhez lásd: Godzsák Attila: Nyírségi segítség a visszátérő Felvidéknek. A „Magyar a Magyarért” mozgalom működése Szabolcs és Szatmár vármegyékben = Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, 51. évf. 2016. 1. szám, 3–26. o.
- 4 Hámori Péter, i. m. 574. o.
- 5 Uo. 575. o.
- 6 Magyar a Magyarért. Beszámoló. Budapest, 1939. 7–8. o.
- 7 Hámori Péter, i. m. 574, 576. o.
- 8 Uo. 576. o.
- 9 Uo. 578. o.
- 10 MTI Napi hírek / Napi tudósítások (1920–1944), 1938. október 20. csütörtök, 25. o.
- 11 Harangszó, 1939. január 1. 7. o.
- 12 Harangszó, 1939. április 9. 12. o.
- 13 Hámori Péter, i. m. 579. o.
- 14 MTI Napi hírek / Napi tudósítások (1920–1944), 1938. október 14. péntek, 27. o.
- 15 Nyírvidék, 1938. október 18. 1. o.
- 16 Hámori Péter, i. m. 580. o.
- 17 Magyar a Magyarért, i. m. 25. o.
- 18 Magyar a Magyarért, i. m. 31. o.
- 19 Hámori Péter, i. m. 584. o.
- 20 Uo. 582. o.
- 21 Sallai Gergely, i. m. 219. o.
- 22 Magyar a Magyarért, i. m. 19. o.
- 23 Magyar a Magyarért, i. m. 20. o.
- 24 Hámori Péter: „Produktív szociálpolitika” a visszacsatolt északi és keleti területeken, 1. rész = Magyar Szemle, Új folyam., XV. évf. 2006. 1–2. szám, 172. o.
- 25 Hámori Péter: Kísérlet..., i. m. 588. o.
- 26 Hámori Péter: „Produktív szociálpolitika”..., i. m. 174. o.
- 27 Hámori Péter: Kísérlet..., i. m. 588. o.
- 28 Uo. 602. o.
- 29 MTI, 1940. február 12. hétfő, 17. o.
- 30 Magyar a Magyarért, i. m. 103. o.
- 31 Hámori Péter: Kísérlet..., i. m. 620. o.
- 32 Zemplén, 1938. október 30. 4. o.
- 33 Uo. 2. o.

34 Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége: keresztény és nemzeti alapon szervezett szociális jellegű asszonyszövetség, alapította Tormay Cécile 1918-ban.

35 Zemplén 1938. október 30. 3. o.

36 Uo.

37 Uo.

38 Zemplén, 1938. november 6. 4. o.

39 Zemplén, 1938. november 6. 2. o.

40 Zemplén, 1938. november 27. 5. o.

41 Zemplén, 1938. november 6. 4. o.

42 Sárospataki Református Lapok, 1938. október 30. 213. o.

43 Sárospataki Református Lapok, 1938. december 18. 260. o.

44 Godzsák Attila: Nyírségi segítség..., i. m. 13. o.

45 Magyar a Magyarért, i. m. 24. o.

46 Hámori Péter: Kísérlet..., i. m. 585. o.

47 A döntés utáni eseményekhez lásd: Godzsák Attila: „S letterem kezdete feltámadásnak” – Az első bécsi döntés hatása Sátoraljaújhelyre és Zemplén vármegyére. Sátoraljaújhely, 2011.

48 Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abauj-Zemplén Megyei Levéltára Sátoraljaújhelyi Fióklevéltár IV. 2419/a 11. köt. 70. o.

49 Uo. 15. köt. 34. o.

50 Ma: Esze Tamás utca.

51 Zemplén, 1939. január 1. 3. o.

52 A Dunamelléki Református Egyházkerület Jegyzőkönyve 1939. 245. o.

53 Magyar a Magyarért, i. m. 41. o.

54 Sárospataki Református Lapok, 1933. március 19. 76. o.; uo. 1940. június 16. 120. o.; A Magyarországi Reformált Egyház Egyetemes Konventjének Jegyzőkönyve 1940. 95. o.

55 Sárospataki Református Lapok, 1939. június 4. 131. o.

56 Magyar a Magyarért, i. m. 40–41. o.

57 Tomori Viola: Cseh és magyar szociálpolitika = Magyar Szemle, 40. kötet, 1941. 131–137. o.

58 Pesti Napló, 1938. november 9. 3. o.

59 Zemplén, 1939. március 23. 2. o.

60 Magyar a Magyarért, i. m. 53. o.

61 Uo. 66. o.

62 A „C” mintájú egészségházakban váró- és tanácsadó helyiség is volt.

63 Magyar a Magyarért, i. m. 68. o.

64 Az Ést, 1939. március 21. 10. o.

65 Magyar a Magyarért, i. m. 70. o.

66 Uo. 63. o.

67 Hámori Péter: Kísérlet..., i. m. 606. o.

68 Zemplén, 1939. március 19. 3. o.

69 Magyar a Magyarért, i. m. 69–70. o.

70 Uo. 65. o.

71 Hámori Péter: Kísérlet..., i. m. 607. o.